

УДК 330

DOI: 10.31891/2307-5740-2019-272-4-1-151-155

РЗАЄВА Т. Г., ГАВРИШ Р. О.

Хмельницький національний університет

НАПРЯМИ ОЦІНКИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ РЕГІОНУ ТА ЇХ НЕДОЛІКИ

В статті розглянуто підходи до поняття «інвестиційна привабливість регіону» у розрізі авторів. Розглянуто зміст інвестиційної привабливості за нормативними документами. Окреслено основні характеристики інвестиційної привабливості. Виокремлено напрями дослідження інвестиційної привабливості. Виділено основні недоліки існуючих підходів до оцінки інвестиційної привабливості.

Ключові слова: інвестиційна привабливість регіону, інвестори, розвиток регіону, інвестиційний ризик, безпека регіону, інвестиційний клімат.

RZAEVA T., HAVRYSH R.

Khmelnyskyi National University

AREAS OF ASSESSMENT OF THE INVESTMENT ATTRACTIVENESS OF THE REGION AND THEIR DISADVANTAGES

The purpose of the article is to investigate the concept of investment attractiveness of the region and summarize the directions of its evaluation. It is important to identify the main disadvantages of existing destinations. Investment attractiveness depends on the level of development of the region. The article discusses approaches to the concept of "investment attractiveness of the region" in the context of authors. The content of investment attractiveness according to normative documents is considered. Scientific and methodological understandings of the concept are investigated. The directions of estimation of investment attractiveness are generalized and the expediency of their use in the analysis is substantiated. Grouped the signs of investment attractiveness according to the directions of its evaluation. The main characteristics of investment attractiveness in terms of directions are outlined. Areas of research of investment attractiveness are distinguished. Assessment of business opportunities. General conditions of functioning of the region are evaluated. The economic base and the state of the budget of the region are studied. Living environment is studied. The characteristic of the ratio of the level of profitability and the level of investment risk is considered. The level of development of market relations and commercial infrastructure of the region is investigated. The tax system is being characterized. The economic and geographical situation is being studied. Natural resource potential is explored. Consumer market capacity is evaluated. The efficiency of the work of scientific-educational and research organizations is evaluated. The development of financial and credit institutions is being established. Investment risks are examined. The main shortcomings of the existing approaches to the assessment of investment attractiveness are highlighted. Time requirements require systematic approaches in the areas of assessment. Require elimination of duplication, repetition and branching of characteristics (indicators) in the areas of research. They need to link the industry's investment attractiveness, level of risk and security.

Keywords: investment attractiveness of the region, investors, development of the region, investment risk, security of the region, investment climate.

Постановка проблеми. За сучасних умов розвитку економіки країни, більшість її регіонів потребує значних обсягів інвестицій у їх подальший розвиток. Постійний розвиток окремого регіону, його економічне зростання є запорукою подальшого розвитку як інших регіонів, так і економіки країни в цілому. Обмежені обсяги інвестицій вимагає об'єктивної обґрунтованості їх вкладення в економіку країни у розрізі регіонів. Дефіцит інвестиційних ресурсів висуває певні вимоги до оцінки інвестиційної привабливості.

Узагальнена та об'єктивна оцінка інвестиційної привабливості регіону є основою для прийняття своєчасного рішення щодо інвестиційної діяльності. Основою прийняття обґрунтованого рішення щодо вкладання інвестицій є оцінка інвестиційної привабливості регіону, галузей промисловості, окремих суб'єктів господарювання. Актуальність дослідження зазначених питань доводить доцільність вибору теми та підкреслює необхідність вивчення проблем оцінки інвестиційної привабливості регіону

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання оцінки інвестиційної привабливості регіону досліджують провідні вітчизняні та зарубіжні науковці, а саме: Асаул А., Бабаєв В.М., Гомольська В.В., Ішук С.О., Кулініч Т.В., Заєць С.В., Уманець Т.В. та ін. Бабаєв В.М. під час дослідження проблем адміністративно-територіального устрою та питань сталого розвитку регіону значну увагу приділяє основним аспектам оцінки інвестиційної привабливості [2]. Значні дослідження проведені А. Асаулом з питань систематизації факторів, що характеризують та обумовлюють інвестиційну привабливість регіонів [1]. Гомольська В.В. для дослідження проблем оцінки інвестиційної привабливості регіонів досліджує основні аспекти організаційно-економічні поліпшення інвестиційного клімату регіону [5]. С.О. Ішук, Т.В. Кулініч наголошували на методичному аспекті оцінки інвестиційної привабливості регіону [6]. Заєць С.В. виділяє доцільність оцінки показників життєвого середовища регіону, пропонує базуватись на характеристиках та складових його соціального розвитку [7]. Значна кількість дослідників щодо обраної проблеми та їх різноплановість підкреслюють актуальність обраного напрямку і водночас породжують значну кількість дискусійних питань, що потребують подальшого обговорення.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження самого розуміння інвестиційної привабливості регіону, узагальнення напрямів її оцінки та окреслення основних недоліків. Мета статті досягається шляхом виконання наступних завдань:

- дослідження наукового та методичного розуміння поняття інвестиційної привабливості регіону;
- узагальнення напрямів оцінки інвестиційної привабливості та обґрунтування доцільності їх використання в аналізі;
- групування ознак інвестиційної привабливості за напрямками її оцінки.

Виклад основного матеріалу. Інвестиційно-привабливий регіон повинен бути конкурентоспроможним. Регіональна конкурентоспроможність значною мірою спрямована на створення регіональних конкурентних переваг та їх відповідне використання. Оцінка того чи іншого регіону, з точки зору його інвестиційної привабливості, ставить на меті дослідження можливості здійснення комерційної діяльності з максимальним рівнем прибутковості і мінімальним рівнем інвестиційного ризику. Автори під інвестиційною привабливістю регіону розуміють сукупність певних параметрів та характеристик, притаманних певному регіону, які дозволяють йому залучати необхідний обсяг капіталу на взаємовигідних з інвесторами умовах [6, с. 72]. Крім того, інвестиційну привабливість як становище регіону, в той чи інший момент часу, тенденції його розвитку, що відображаються в інвестиційній активності [1, с. 54].

Важливим є дослідження самої сутності інвестиційної привабливості регіону за нормативними та законодавчими документами. Так, інвестиційна привабливість регіону представляє собою:

- рівень задоволення фінансових, виробничих, організаційних та інших вимог чи інтересів інвестора щодо конкретного регіону (методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств і організацій) [8, с. 18].

- відповідність регіону основним цілям інвесторів, що полягають у прибутковості, безризиковості та ліквідності інвестицій (методика розрахунку інтегральних регіональних індексів економічного розвитку) [9].

Важливим при оцінці інвестиційної привабливості є дослідження безпосередньо інвестиційного клімату. В.В. Гомольська розглядає інвестиційний клімат регіону як комплексну характеристику, що складається з трьох ключових підсистем: інвестиційного потенціалу, інвестиційного ризику та законодавчих умов. Оцінка інвестиційної привабливості регіону, на думку автора, передбачає аналіз наступних груп показників: характеристика податкової системи, рівень виробничих витрат, розвиненість та ефективність функціонування інвестиційної інфраструктури, характеристика трудових ресурсів, ефективність роботи науково-освітніх та науково-дослідних організацій, розвиненість фінансово-кредитних установ, ефективність зовнішньоекономічної діяльності, відкритість органів влади контакту з підприємцями [5, с. 65].

М.П. Бутко виділяє фактори і коло показників, що їх характеризують, які в комплексі цікавлять інвесторів і безпосередньо визначають обсяги інвестиційних надходжень: економіко-географічне положення; природно-ресурсний потенціал: економічна оцінка мінеральних, земельних, лісових, рекреаційних ресурсів; трудовий потенціал; місткість споживчого ринку; інфраструктурний потенціал; науково-технічний потенціал, що оцінюється за кількістю спеціалістів, які виконують науково-технічні роботи (з розрахунку на 10 тис. осіб економічно активного населення), обсягом наукових і науково-технічних робіт (на душу населення), обсягом затрат на НДДКР; інвестиційні преференції; наявність вільних економічних зон, територій пільгового інвестування в регіоні; інвестиційні ризики [4].

В ході формування рейтингу інвестиційної привабливості регіону, В.М. Бабаєв пропонує враховувати п'ять груп показників: рівень розвитку виробничого потенціалу; рівень розвитку інвестиційної інфраструктури; демографічна характеристика; рівень розвитку ринкових відносин і ринкової інфраструктури; рівень екологічних, криміногенних та інших ризиків [2].

Для оцінки рівня розвитку виробничого потенціалу автор пропонує вивчати частку регіону у виробництві країни, виробництво продукції на душу населення, кількість підприємств, обсяги капіталовкладень, запровадження в дію основних фондів та ін. Для дослідження рівня розвитку інвестиційної інфраструктури автором пропонується вивчати наявність проєктних і будівельних організацій, виробництво будматеріалів, забезпеченість енергоресурсами, транспортну інфраструктуру та ін. Як демографічну характеристику є доцільним дослідити чисельність і структуру населення, можливість залучення кваліфікованої робочої сили потрібного профілю. Рівень розвитку ринкових відносин і ринкової інфраструктури пропонується вивчати автором частку недержавних підприємств, кількість спільних підприємств із закордонними партнерами, кількість банків, страхових компаній, бірж. Рівень екологічних, криміногенних та інших ризиків автор досліджує під час оцінки ступеня безпеки інвестиційної і виробничої діяльності [2].

Наступний автор також пропонує використовувати п'ять груп показників, які дещо відрізняються від попереднього дослідження. С.В. Заєць для оцінки інвестиційної привабливості регіону пропонує використовувати такі групи характеристик, а саме: загальні умови функціонування регіону; демографічна ситуація і проблеми відтворення населення в регіоні; економічна база і стан бюджету регіону; середовище існування; рівень життя населення регіону [7, с. 474-475].

Під загальними умовами функціонування регіону автор бачить адміністративно-територіальний поділ, кліматичні умови, екологічний потенціал. Для характеристики демографічної ситуації і проблеми

відтворення населення в регіоні автор вважає за доцільне досліджувати чисельність та показники руху населення, статево-віковий склад населення, показники демографічного навантаження на населення працездатного віку, сімейну структуру населення, розподіл населення по суспільних групах. Економічна база і стан бюджету регіону передбачають, на думку автора, дослідження структури господарства, матеріально-технічні ресурси, економічну діяльність підприємств, зайнятість населення, фінанси. Для оцінки середовища існування пропонується вивчати екологічні, санітарно-гігієнічні, житлові, криміногенні умови в регіоні, ступінь розвиненості соціальної інфраструктури. Рівень життя населення регіону представлено характеристикою умов побуту й дозвілля, доходів населення, їх диференціацією [7, с. 474-475].

Різнібічні аспекти функціонування регіону передбачає методика, запропонована І.О. Бланком [4]. Інвестиційна привабливість регіону, на думку автора, розраховується як інтегральний показник на основі п'яти груп синтетичних показників. Основними з них є такі: рівень загальноекономічного розвитку регіону; рівень розвитку інвестиційної інфраструктури регіону; демографічна характеристика регіону; рівень розвитку ринкових відносин і комерційної інфраструктури регіону; рівень криміногенних, екологічних та інших ризиків.

Рівень загальноекономічного розвитку регіону запропоновано вивчати за такими показниками: питома вага регіону у ВВП і ВНП; обсяг виробленої промислової продукції на душу населення; рівень самозабезпеченості основними продуктами харчування; середній рівень заробітної плати; обсяг і динаміка капітальних вкладень з розрахунку на одного жителя; кількість підприємств усіх форм власності; питома вага збиткових підприємств у загальній кількості функціонуючих. Для оцінки та характеристики рівня розвитку інвестиційної інфраструктури регіону, наголошує автор, важливо досліджувати кількість підрядних будівельних компаній усіх форм власності; обсяги місцевого виробництва основних видів будівельних матеріалів; виробництво енергетичних ресурсів на душу населення; щільність залізничних шляхів сполучення та автомобільних доріг з твердим покриттям з розрахунку на 100 км території. Наступним напрямом оцінки інвестиційної привабливості є демографічна характеристика регіону, яка здійснюється за такими показниками: питома вага населення території в загальній кількості жителів країни; співвідношення міських і сільських жителів; питома вага населення, зайнятого в суспільному виробництві на підприємствах всіх форм власності; рівень кваліфікації працівників, зайнятих у суспільному виробництві. Рівень розвитку ринкових відносин і комерційної інфраструктури регіону, на думку автора, досліджується за такими показниками: питома вага приватизованих підприємств у загальній кількості підприємств комунальної власності; питома вага підприємств недержавних форм власності в загальній кількості виробничих підприємств території; кількість спільних компаній із зарубіжними партнерами; кількість банківських установ (включаючи філіали); кількість страхових компаній (і їх представництв); кількість товарних бірж на території. Важливим напрямом оцінки інвестиційної привабливості є оцінка рівня криміногенних, екологічних та інших ризиків (рівень економічних злочинів з розрахунку на 100 тис. жителів; питома вага підприємств зі шкідливими викидами, що перевищують гранично допустимі норми; середній радіаційний фон у містах; питома вага незавершених будівельних об'єктів за останні 3 роки). На основі інтегрального показника регіони ранжуються і поділяються на чотири групи: пріоритетної інвестиційної привабливості, достатньо високої інвестиційної привабливості, середньої інвестиційної привабливості, низької інвестиційної привабливості.

Подальша група авторів для оцінки інвестиційної привабливості пропонує також п'ять груп показників, які дещо відрізняються від попередніх груп, а в окремих характеристиках дублюються. Так, С.О. Іщук та Т.В. Кулініч для вичерпної характеристики регіону пропонують досліджувати такі групи: загальноекономічний рівень розвитку регіону; рівень фінансового забезпечення економіки регіону; рівень інноваційного розвитку регіону; рівень соціального розвитку регіону; рівень розвитку інфраструктури в регіоні [6, с. 74]. Узагальнення напрямів дослідження та основні недоліки за ними представлено у табл. 1.

Розглянемо загальні характеристики за напрямами оцінки інвестиційної привабливості, що пропонуються авторами. Так, загальноекономічний рівень розвитку регіону вивчається через дослідження валового регіонального продукту, обсягу реалізованої промислової продукції, операційних витрат на реалізовану промислову продукцію, обсягу продукції сільського господарства, обсягу роздрібного товарообороту підприємств, обсягу реалізації підприємств сфери послуг, сумарну вартість активів підприємств і організацій, кількість суб'єктів ЄДРПОУ загалом, кількість суб'єктів ЄДРПОУ у промисловості, кількість акціонерних товариств. Рівень фінансового забезпечення економіки регіону досліджується через інвестиції в основний капітал, прямі іноземні інвестиції в регіон, обсяги банківського кредитування економіки регіону, обсяги довгострокового банківського кредитування економіки регіону, прибуток від звичайної діяльності до оподаткування прибуткових підприємств, збиток від звичайної діяльності до оподаткування збиткових підприємств. Рівень інноваційного розвитку регіону, на думку авторів, вивчається через обсяг наукових та науково-технічних робіт, виконаних власними силами організацій (підприємств), витрати на виконання наукових та науково-технічних робіт, кількість впроваджених нових технологічних процесів на промислових підприємствах, кількість освоєних нових видів продукції на промислових підприємствах. Рівень соціального розвитку регіону представляють такі показники: середньорічна кількість найманих працівників (за всіма видами економічної діяльності регіону),

кількість зареєстрованих безробітних, середньомісячна номінальна заробітна плата найманих працівників, капітальні інвестиції на охорону природного середовища, викиди шкідливих речовин в атмосферу стаціонарними джерелами забруднення, введення в експлуатацію житла, житловий фонд, інвестиції у житлове будівництво) та ін. [6, с. 74].

Таблиця 1

Узагальнення напрямів дослідження інвестиційної привабливості регіону та їх недоліки

М.П. Бутко	В.М. Бабаєв	С.В. Засць	І.О. Бланк
економіко-географічне положення; природно-ресурсний потенціал; економічна оцінка мінеральних, земельних, лісових, рекреаційних ресурсів; – трудовий потенціал; місткість споживчого ринку; інфраструктурний потенціал; науково-технічний потенціал, що оцінюється за кількістю спеціалістів, які виконують науково-технічні роботи (з розрахунку на 10 тис. осіб економічно активного населення), обсягом наукових і науково-технічних робіт (на душу населення), обсягом затрат на НДДКР; інвестиційні переваги наявності вільних економічних зон, території пільгового інвестування в регіоні; інвестиційні ризики	рівень розвитку виробничого потенціалу; рівень розвитку інвестиційної інфраструктури; демографічна характеристика; рівень розвитку ринкових відносин і ринкової інфраструктури; рівень екологічних, криміногенних та інших ризиків	загальні умови функціонування регіону; демографічна ситуація і проблеми відтворення населення в регіоні; економічна база і стан бюджету регіону; середовище існування; рівень життя населення регіону	рівень загальноекономічного розвитку регіону; рівень розвитку інвестиційної інфраструктури регіону; демографічна характеристика регіону; рівень розвитку ринкових відносин і комерційної інфраструктури регіону; рівень криміногенних, екологічних та інших ризиків
Недоліки напрямів досліджень			
відсутність єдиного системного підходу та розгалуженість напрямів оцінки; обмеженість, повтор та дублювання характеристик (показників) за напрямками досліджень відсутній зв'язок інвестиційної привабливості з результативними характеристиками, ефективністю функціонування; обмеженість оцінки рівня безпеки та ризику через характеристики інвестиційної привабливості; відсутність зв'язку інвестиційної привабливості та безпеки функціонування регіону			

Висновки. Дослідження та аналіз існуючих напрямів оцінки інвестиційної привабливості дав змогу окреслити їх спрямування та визначити певні недоліки. Наявність існуючих недоліків пояснюється, в першу чергу, відсутністю системності в оцінці, що відбивається, в основному на розгалуженості напрямів. Розгалуженість напрямів викликає, з одного боку, обмеженість характеристик оцінки інвестиційної привабливості, а з іншого – їх повтор та дублювання. Вагомим недоліком є відсутність зв'язку інвестиційної привабливості з результативними характеристиками, ефективністю функціонування. Наступним важливим недоліком існуючих напрямів оцінки інвестиційної привабливості регіону є їх обмеженість з точки зору відсутності зв'язку рівня інвестиційної привабливості, ризику та безпеки.

Усунення вказаних недоліків дасть можливість підняти оцінку рівня інвестиційної привабливості на рівень, що відповідає сучасним умовам господарювання. Вимоги часу потребують систематизації підходів у розрізі напрямів оцінки; усунення дублювання, повтору та розгалуженості характеристик (показників) за напрямками досліджень; встановлення зв'язку інвестиційної привабливості галузі, рівня ризику та безпеки.

Література

1. Асаул А. Систематизация факторов, характеризующих инвестиционную привлекательность регионов / А. Асаул // Региональная экономика. – 2004. – № 2. – С. 53–62.
2. Бабаєв В. М. Адміністративно-територіальний устрій та сталий розвиток регіону (концептуальні основи та методологія) : монографія / В.М. Бабаєв, Л.Л. ТОВАЖНЯНСЬКИЙ та ін. – Харків : НТУ «ХП», 2006. – 316 с.
3. Бутко М.П. Інвестиційний менеджмент: теорія і практика / за ред. М.П. Бутка. – Ніжин : ТОВ «Видавництво Аспект-Поліграф», 2009. – 452 с.
4. Бланк И. А. Инвестиционный менеджмент : [учебный курс] / И. А. Бланк. – [2-е изд.]. – К. : Эльга, Ника-Центр, 2006. – 552 с.
5. Гомольська В.В. Організаційно-економічні аспекти поліпшення інвестиційного клімату регіону / В.В. Гомольська // Региональная экономика. – 2003. – № 3. – С. 62–70.
6. Ішук С.О. Оцінювання інвестиційної привабливості регіону: методичний аспект / С.О. Ішук, Т.В. Кулініч // Региональная экономика. – 2010. – № 3. – С. 71–78.
7. Засць С. В. Показники життєвого середовища: складові аналізу соціального розвитку регіону / С. В. Засць // Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект : сборник научных трудов. – Часть 2. – Донецк, 2010. – С. 473–475.
8. Методика інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств і організацій : затв. наказом Агентства з питань запобігання банкрутству підприємств та організацій 23.02.1997 р. № 22 // Державний інформ. бюл. про приватизацію. – 1998. – № 7. – С. 18–28.
9. Методика розрахунку інтегральних регіональних індексів економічного розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uazakon.com/documents/date_1a/pg_ibcnog/index.htm.

References

1. Asaul A. Sistematizaciya faktorov, harakterizuyuschih investicionnyu privlekatel'nost' regionov / A. Asaul // *Regional'na ekonomika*. – 2004. – № 2. – S. 53–62.
2. Babaiev V. M. Administratyvno-terytorialnyi ustroi ta stalyy rozvytok rehionu (kontseptualni osnovy ta metodolohiia) : monohrafiia / V.M. Babaiev, L.L. Tovazhnianskyi ta in. – Kharkiv : NTU «KhP», 2006. – 316 s.
3. Butko M.P. Investytsiyni menedzhment: teoriia i praktyka / za red. M.P. Butka. – Nizhyn : TOV “Vydavnytstvo Aspekt-Polihrاف”, 2009. – 452 s.
4. Blank I. A. Investicionny menedzhment : [uchebnyy kurs] / I. A. Blank. – [2-e izd.]. – K. : El'ga, Nika-Centr, 2006. – 552 s.
5. Homolska V.V. Orhanizatsiino-ekonomichni aspekty polipshennia investytsiinoho klimatu rehionu / V.V. Homolska // *Rehionalna ekonomika*. – 2003. – № 3. – S. 62–70.
6. Ishchuk S.O. Otsiniuvannia investytsiinoi pryvablyvosti rehionu: metodychnyi aspekt / S.O. Ishchuk, T.V. Kulinich // *Rehionalna ekonomika*. – 2010. – № 3. – S. 71–78.
7. Zaiets S. V. Pokaznyky zhyttievoho seredovyshcha: skladovi analizu sotsialnoho rozvytku rehionu / S. V. Zaiets // *Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечение иностранных инвестиций: региональный аспект : сборник научных трудов*. – Част 2. – Donetsk, 2010. – S. 473–475.
8. Metodyka intehralnoi otsinky investytsiinoi pryvablyvosti pidpriemstv i orhanizatsii : zatv. nakazom Ahentstva z pytan zapobihannia bankrutstvu pidpriemstv ta orhanizatsii 23.02.1997 r. № 22 // *Derzhavnyi inform. biul. pro pryvatyzatsiiu*. – 1998. – № 7. – S. 18–28.
9. Metodyka rozrakhunku intehralnykh rehionalnykh indeksiv ekonomichnoho rozvytku [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://uazakon.com/documents/date_1a/pg_ibcnog/index.htm.

Рецензія/Peer review : 21.07.2019

Надрукована/Printed : 06.09.2019
Рецензент: д. е. н., проф. Войнаренко М. П.